

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΓ'

ΣΑΒΒΑΤΟΝ 26 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935

ΑΡΙΘ. 4

ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ

Εἰς τὴν ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴν τοῦ τουρκικοῦ τύπου, τὴν προκληθεῖσαν ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν ἐντύπωσιν ἐκ τοῦ νόμου περὶ «ὀλίγων μέτρων μαύρου ὑφάσματος» — κατὰ τὴν τουρκικὴν φρασολογίαν — ὡς μόνος λόγος τοῦ νόμου τούτου κατὰ νόρον ἐφέρετο ὁ «λαϊκὸς» χαρακτήρ τοῦ διὰ τῆς τουρκικῆς ἐπαναστάσεως δημιουργουμένου νέου τουρκικοῦ κράτους, τὸν ὅποιον ἐκφράζει ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ἐλληνικῶς ὀνόματος ὅρος, ὑπὸ τῆς κοινῆς δημοσιογραφίας ἡντλημένος ἐκ τῆς γαλλικῆς ὀρολογίας Ἡδὴ αὐταὶ αἱ τουρκικαὶ ἐφημερίδες, ἐπεξηγοῦσαι τὸν ἐλληνοτρόπον μὲν, ἀλλὰ ξενικὸν τοῦτον ὅρον, διασφύρουν τὴν δι' αὐτοῦ ἐκφραζομένην ἔννοιαν τῆς «ἀπαλλαγῆς τοῦ κράτους καὶ τοῦ ἔθνους ἀπὸ πάσης ἐκκλησιαστικῆς ἐπιρροῆς», ἀπαλλαγῆς διαδηλωθείσης «διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ Χαλιφάτου καὶ τῶν ἱεροδικείων, τῆς ἐνοποιήσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως, τοῦ κλεισίματος τῶν μεντερεσέδων, τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀστικού κώδικος» καὶ ἄλλων θεσμῶν ἰσλαμικῆς ἱερότητος. Γενικῶς, λοιπόν, εἰπεῖν, «λαϊκὸν» μὲν κράτος εἶνε ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὅποιον εἶνε παντελῶς ἀδιάφοροι αἱ διατάξεις αἰσθητέως θρησκείας καὶ διὰ τὴν κυδέρνησιν τοῦ ὁποίου οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει ἡ θρησκεία, «ἐκκλητικέεται» δ' ἐν κράτος ὅταν διακόπῃ πάντα δεσμόν πρὸς τὸ παρελθὸν ἐν τῷ ὅποιῳ εἶχε θέσιν καὶ ἡ θρησκεία μετὰ τῶν θεσμῶν καὶ τῶν ἐκδηλώσεών της καὶ ἀνασπᾷ ἀπὸ ρίζης πᾶσαν παράδοσιν φέρουσιν τὴν σφραγίδαν θρησκευτικῆς τιμῆς ἱερότητος.

Δὲν ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐνταῦθα ἀμέσως ὁ λόγος, διὰ τὸν ὅποιον πρὸς ἐκφράσιν τῆς τοιαύτης πολιτικῆς κατευθύνσεως ἐχρησιμοποιήθη ὁρος τὸσον ἀσυγκόλλητος καὶ ἀσυγγενὴς πρὸς τὴν δι' αὐτοῦ ἐκφραζομένην ἔννοιαν. Διότι ἀκριβῶς μόνον ἐκ τῆς φύσεως θρησκευτικῆς λαϊκῆς ψυχῆς, ἐκ τοῦ λαϊκοῦ πνεύματος δὲν εἶνε δυνατόν, οὐδ' ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀντλή τὰ αὐτὴν ἀδιαφορίαν, τοιοῦτο διαζύγιον πρὸς τὴν θρησκείαν οἰαδήποτε κυδέρνησις, ἡ ὅποια μόνον κατὰ τεκμήριον καὶ κατὰ συνθήκην προσέρχεται ἐκ τοῦ λαοῦ, πολλῶν δὲ ὀλιγώτερον ἐν πολιτικὸν καθεστῶς ἐλάχιστα λαοπρόβλητον. Ἐὰν φέρωμεν τὸν λόγον ἐνταῦθα εἰς τὸν πολιτικὸν τοῦτον «λαϊκισμόν», ὠρμήθημεν εἰς τοῦτο ἔξ ἐκδηλώσεών τινων παρεμπερούς χαρακτῆρος προελθουσῶν ἐκ τῶν τάξεων τοῦ ἡμετέρου πολιτικοῦ κόσμου, καὶ δι' ὧν δημοσίᾳ προήγεται, ἐν ἡμέραις μάλιστα ἰδιαζούσης θρησκευτικῆς ἐξάρσεως τοῦ λαοῦ, ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῶν Χριστουγέννων, ἡ ἰδέα, ὅτι καιρὸς πλέον εἶνε νὰ ἀφεθῇ κατὰ μέρος ἡ θρησκεία καὶ

νὰ κρατηθῇ μόνη ἡ ἠθικὴ τῆς «λαϊκῆς» ἐκπαιδεύσεως, ἥτοι ἡ ἀσχετος καὶ ἀδιάφορος πρὸς τὴν θρησκείαν ἠθικὴ.

Τοιαύτη ἰδέα ὁμολογηθεὶς ἀλλοθεν προερχομένη, δὲν ἔχ' ἐνεποιεῖ τὴν ἐντύπωσιν, ἥτις προσκλήθη ἐκ τοῦ περὶ τοῦ λόγου δημοσιεύματος, διότι ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ ἀπὸ μακροῦ ὄρα ἐν τοῖς πρώτοις ἐν τῇ ἐλληνικῇ πολιτικῇ κινήσει ὡς ἀρχηγὸς ἰδιοῦ πολιτικοῦ κόμματος με' ὀρισμέναν πολιτικὰς καὶ πολιτειακάς, μάλιστα, ἀρχάς, τὸ ὅποιον καὶ ἐκυδέρνησέ ποτε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐνδεχόμενον νὰ εὐρεθῇ καὶ πάλιν εἰς τῆς πολιτείας τὸ πηδάλιον. Δὲν εἶνε, λοιπόν, ἀδιάφοροι διὰ τὴν κοινὴν γνώμην αἱ ἀρχαί, τὰς ὅποιας προάγει καὶ ἐπιζητεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σφαῖραν, εἰς τὴν ὅποιαν κατὰ καθήκον στρέφεται πᾶσα προσοχὴ ἀπὸ τῶν στήλων τούτων.

Ἡ ἰδέα τῆς ἠθικῆς τῆς ἀνεξαρτήτου ἀπὸ τῆς θρησκείας δὲν εἶνε νέα. Παράτρεχοντες τὴν παλαιάν της ἱστορίαν ἀρκούμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὴν ὑπὸ τοῦ ἀμερικανοῦ καθηγητοῦ τῆς ἠθικῆς φηρμοσμένης Ἠθικῆς Felix Adler δημιουργηθεῖσαν ζώηράν «Ἠθικὴν Κίνησιν» («Ethical Movement»), ἡ δόσις καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ὁποίας ἦτο ἡ ρύθμισις καὶ ἀνάπτυξις τῶν ἐκφάνσεων τῆς ζωῆς ἐπὶ τῇ δόσει ἠθικῆς ὅπως ἀσχετοῦ πρὸς μεταφυσικάς καὶ θεολογικάς προϋποθέσεις, στηριζομένης δὲ ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς μόνον συνεδήσεως, λογιζομένης ὡς τῆς μοναδικῆς ἠθικῆς αὐθεντίας, ἀνωτέρας πάσης δογματικῆς χριστιανικῆς ἀληθείας καὶ ὅπως ἀνεξαρτήτου ἀπ' αὐτῆς. Δὲν εἶνε ἀνεξήγητος ἡ ταχθεὶς διάδοσις τῆς ἀντιλήψεως ταύτης ἀπὸ τῆς Ἀμερικῆς εἰς ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ ἐκασταχοῦ ὅδους ἐταίρειών τοῦ «Ἠθικοῦ πολιτισμοῦ» τούτου, γνωστοὶ δὲ εἶνε οἱ λόγοι, ὅτινες συνετέλεσαν τελευταίως ἐν Γαλλίᾳ εἰς τὸν χωρισμὸν τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ κράτους, εἰς τὴν κατάργησιν τῆς διδασκαλίας τῶν θρησκευτικῶν ἐν τῇ δημοσίᾳ ἐκπαιδεύσει. τὴν ὅποιαν διὰ τοῦτο καὶ ἐχαρακτήρισαν «λαϊκὴν» — «laïque», εἰς τὴν ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλίαν ἠθικῆς ἀνεξαρτήτου ἀπὸ τῆς θρησκείας καὶ τὴν ἔκτοτε τυποποίησιν τῆς ἀθρήσκου δημοσίας ἐκπαιδεύσεως εἰς «λαϊκισμόν» — «laïcisme» καὶ «laïcité de l'enseignement». «Deed, not creed» — ἐπράξις καὶ ὄχι πίστις», διαγωγή ὁρθὴ καὶ καλὴ ἀσχετος πρὸς θρησκευτικὰς ἀρχάς, ζωὴ ἀ-θρησκος, — τοῦτο ὑπῆρξε καὶ εἶνε τὸ ἀξίωμα, τὸ ὅποιον, κατὰ τὴν σχολὴν τοῦ «λαϊκισμοῦ», θέον νὰ ρυθμίζῃ τὴν ζωὴν τῶν ἀτόμων, τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν πολιτειῶν.

Τὸ ἀξίωμα θμως τοῦτο, ἐφαρμοζόμενον καθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν ζωὴν, δὲν δύναται νὰ ἀποδῇ πηγὴ καὶ ἀφε-

τηρία γνήσιου και μονίμου ήθικου βίου, διότι αντιβαίνει προς την ψυχολογικήν πραγματικότητα. Η ζωή είναι έκφανσις, καρπός και αποτέλεσμα ωρισμένων προϋποθέσεων και άρχων, πᾶσα δὲ πράξις καὶ διαγωγή τοῦ ἀνθρώπου καταλογίζεται εἰς αὐτόν ὡς ἀντίστοιχον ἀπαύγασμα ωρισμένων ἐλαττηρίων, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ μὴ κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ ἐλαττήρια ταῦτα ἐνεργῶν χαρακτηρίζεται ὡς ἀνυπόστατος, ἐκτός ἂν κηρύξῃ ἐαυτὸν ἀνευ ἀρχῶν, ὅποτε εἶνε ἡθικῶς ἀναρχος καὶ δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἡθικὸς ἄνθρωπος. Εἶνε ἀληθές ὅτι ἡ ζωὴ ἐμφανίζει ἀνθρώπου διαφέροντας βίον ἡθικὸν ἄσχετον πρὸς θρησκευτικὰ ἐλαττήρια, ὅποτε ἡ ἡθικότης των θὰ ἡδύνατο νὰ ἐκληφθῇ ἄθρησκος· τὸ γαινόμενον ὅμως τοῦτο εἶνε ἀπατηλόν, διότι ἡ ἡθικότης αὕτη εἶνε κατὰ ἀλήθειαν ἀποτέλεσμα ἢ προτέρως θρησκευτικῆς ἀνατροφῆς, ἢ τοῦ καθ' ὅλου θρησκευτικοῦ πνεύματος τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀτμοσφαίρας τῆς κοινωνίας ἐν ᾗ τὰ τοιαῦτα ἄτομα ἐμπολιτεύονται.

Τὸ ἀληθές εἶνε ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ ζωὴ ἡθικὴ πραγματικὴ ἐὰν ἡ καθήκοντολογία τῶν ἀνθρώπων δὲν ἔχῃ τὰς ρίζας τῆς ἐν τῇ θρησκείᾳ, ἀπὸ τῶν ἀπολύτου κύρους ἐντολῶν τῆς ὁποίας ἀντλεῖ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ὁ θετικὸς ἡθικὸς νόμος. Ὅσονδῆποτε καὶ ἀκούσεται ἡ ἡθικὴ προστακτικὴ ἐκ τοῦ βᾶθους τῆς συνειδήσεως, τὸ καθήκον δὲν ἔχει· τὴν δικαίωσίν του ἂν δὲν ἐκπορεύεται ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὅποιον πιστεύει ὁ ἄνθρωπος. Ἐὰν καὶ ὑπαρχούσης τῆς πίστεως ταύτης ὁ ἄνθρωπος ἀποδεικνύεται ἀσυνεπὴς πρὸς αὐτὴν καὶ παραβαίνει συχνότατα τὰς θείας ἐντολάς, ἀντιλαμβάνεται τις ὁποίου εἶδους ἡθικὸν βίον θὰ ἐνεργάζων οἱ ἄνθρωποι ἂν παντάπασιν ἔλειπε τὸ θεῖον κύρος, ἂν δὴλα δὴ ἡ ἡθικὴ ἀπεκὴ ρυσε πάντα πρὸς τὴν θρησκείαν δεσμὸν, ἂν δὲν ἦν- ται τὸν χυμὸν τῆς ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ πρὸς τὸν Ὑψίστον Νομοθέτην τῆς ζωῆς φόβου, τοῦ φόβου θείας κυρώσεως. Διὰ τοῦτο δὲ ἀκριβῶς γερᾶνται καὶ θαυμάζονται οἱ ἐπιδεικνύοντες βίον ἀνάλογον πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἀρχὰς των πιστοί, ὅτι, παρὰ πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τὰς παγίδας τῆς ζωῆς, δύνανται οὗτοι νὰ μεταφράζουν τὰς θρησκευτικὰς των πεποιθήσεις εἰς πράξιν καὶ διαγωγὴν, αὐστηρῶς συνεπεῖς πρὸς τὴν πίστιν των.

Δὲν δύναται λοιπὸν νὰ χωρισθῇ ἡ ἡθικὴ τῶν θε- λόντων νὰ ὀνομαζῶνται χριστιανοί· καὶ νὰ ἀπαρτί- ζωσι χριστιανικὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, καὶ οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλῃ τοιαύτην—«λαϊκὴν» λεγόμεν—ἡθικὴν, ὅταν αὕτη δὲν ἦνε γνήσιον αἶτημα τοῦ λαοῦ ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου κηρύσσεται. Καὶ εἶνε ἐκτάκτως θλιβερόν νὰ ἀκούωται ἐν μέσῳ τῆς θρησκευτικωτάτης ἑλληνι- κῆς κοινωνίας διδάγματα, δι' ὧν ἐπιζητεῖται νὰ ἀνα- στηλῶθῃ ὁ παράδοξος οὗτος «λαϊκισμός» κατὰ τὸσον ὅψιμον ἀνθελληνικὸν πιθηκισμὸν ξενοτρόπων ὑποδείγ- μάτων. Ἐὰν οἱ φρονούντες ὅτι δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἡθικὴ ἄσχετος πρὸς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις ἐμ- φανίζον τυχὸν ὡς ὑπόδειγμα τὴν ἰδικὴν των ἄθρησκον ἡθικὴν ἀριότητα καὶ ἐντέλειαν, φαρών-

ται αὐταπατῶμενοι, διότι εἶνε ἡθικοὶ ἀσφαλῶς κατὰ ἀταβισμόν ἀσυναίσθητον, πλανῶσι δ' ἀναντιρρήτως τὴν ἑλληνικὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν διδάσκοντες αὐτὴν ὅτι ὁ ἀταβισμὸς αὐτός εἶνε ἀρκετὸς νὰ συγ- κρατήσῃ μονίμως γνήσιον καὶ συνεπὲς ἡθικὸν ἦθος ἐὰν θρασυθῶσι πλέον οἱ πρὸς τὴν θρησκείαν δεσμοί, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι αὕτη ἡδὴ ἔδωκεν εἰς τὴν ἀνθρωπώ- τητα ὅτι ἡθικὸν εἶχε καὶ, ἐπομένως, δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην αὐτῆς ὁ ἄνθρωπος. Ἀς προσέξωσι, λοιπὸν, οἱ προάγοντες τοιαύτας ὁλεθρίας ἰδέας πολιτικοί· διότι τὰ διδάγματα αὐτῶν ταῦτα δὲν εἶνε μόνον ἔωλα, ἀλλὰ καὶ, τυχὸν ἐφαρμυζόμενα, θὰ ἐνεργάζων γελοῖον ἕνα λαὸν ἀνώτερον, ἐφ' ὅσον θὰ ἐκάλουν αὐτὸν νὰ παραδειγματισθῇ ἀπὸ τὴν ὅψιμον, κατὰ εὐρωπαϊκὰ τινα πρότυπα, «λαϊκότητα» τῆς γειτο- νικῆς ἐπικρατείας...

ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΣ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΑΓΩΓΗ:

(Ἡ σημασία τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας)

Ἡ ἀνάγκη τῆς συστηματικῆς ἀγωγῆς τῆς νεολαίας εἰς τὰ χριστιανικὰ ἰδεώδη ἀνεγνωρίσθη σχεδὸν ἀπὸ ὅλας τὰς ἐκκλησίας κατὰ τὴν παρελθούσαν δεκαετη- ρίδα ὡς ἄμεσος ζωτικὴ ἀνάγκη τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ ζήτημα ὅμως τῆς μεθόδου ἀπασχολεῖ ἀπὸ μα- κροῦ χρόνου τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην καὶ διὴ τὴν Κατηχητικὴν. Παρὰ ταῦτα ὅμως, τὸ ζήτημα τῆς θε- ωρητικῆς θεμελιώσεως τοῦ ἔργου τῆς χριστιανι- κῆς ἀγωγῆς μόλις ἐπ' ἐσχάτων ἤσυχσε νὰ ἐξετάζεται, καὶ τοῦτο, διότι ἡ πράξις ἤρκετο εἰς ὁρισμένους πρακτικοὺς κανόνες, ἡ δὲ ἀνάγκη τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς τῆς νεολαίας ἀνέκαθεν ἐθεωρεῖτο ὡς ἀναμφι- σβήτητος καὶ ὡς δυνατή. Ἐπειτα δὲ τὸ γεγονός καθ' ὃ καὶ αὕτη ἀκόμη ἡ θεωρητικὴ θεμελίωσις τῆς παι- δαγωγικῆς ἦτο καὶ εἶναι ἀκόμη μέγας σήμερον πρό- βλημα¹, καθίστα νομιζόμεν τὴν ἐπιφύλαξιν αὐτὴν φυ- σικὴν. Ἀλλὰ πολὺ περισσότερον δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς φυσικὴ ἢ ἑλλειψις σχετικῶν μελετῶν ἀφορωσῶν τὴν θεωρητικὴν θεμελίωσιν τῆς χριστιανικῆς παιδα- γωγικῆς εἰς τὰς ἐπὶ μέρους ἐκκλησίας.

Εἶναι λοιπὸν δυνατὴ ἡ ὑπαρξις Ὁρθοδόξου ἀγω- γῆς καὶ γενικώτερον παιδαγωγικῆς στηριζομένης εἰς τὰς Ὁμολογίας; Δύναται αὕτη νὰ εἶναι ἐνιαία, ἢ ὁ- φεῖται, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν βασικῶν ἀρχῶν ἐξετα- ζομένου τοῦ ζητήματος, νὰ εἶναι διάφορος κατὰ ἐκ- κλησίας;

Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ διατύπωσιν τούτου μοὶ παρέσχε ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ Συνέδριον τῶν Ὁρθο- δόξων θεολόγων ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἀφ' ἑτέρου δὲ σχε- τικὴ συζήτησις, τὴν ὅποιαν εἶχον μετὰ Ρώσων θεο- λόγων καὶ ἰδία τοῦ κ. Zenkovsky ἐν τῷ Β' Συνε- δρίῳ Σπουδῶν τοῦ Πρακτικοῦ Χριστιανισμοῦ τῷ συ-

1. Πρβλ. Th. Litt. Pädagogik. Ἐν τῇ σειρά Kultur der Gegenwart. Teil I, Abteilung VI, Systematische Philosophie. Berlin und Leipzig 1921, σελ. 276—280. Ἐπίσης εἶναι χρήσιμα τὰ ἄρθρα: Παιδαγωγικὴ καὶ ἀγωγή, τοῦ Ἑγκυκλ. Λεβικού Ἐλευθερουδάκη

νελθόντι κατὰ Μάρτιον τοῦ 1933 ἐν Rengsdorf τοῦ Ρήνου. Ἐκτοτε μάλιστα τὰ πράγματα ἐπροχώρησαν ἀρκετὰ διότι ἡ ἐν Παρισίοις Ρωσικὴ Θεολογικὴ Ἀκαδημία ἴδρυσεν εἰδικὸν χριστιανικὸν παιδαγωγικὸν περιοδικόν.

Εἰς τὰ δύο λοιπὸν ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα ἐθέσαμεν ἀνωτέρω, νομίζω, ὅτι δυνάμεθα κατ' ἀρχὴν ν' ἀπαντήσωμεν, εἰς μὲν τὸ πρῶτον καταφατικῶς, εἰς δὲ τὸ β' ἀρνητικῶς. Ἰδού δὲ διατί. Οὐσιωδέστατον ζήτημα τῆς ἀγωγῆς καθόλου εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦ δυνατοῦ καὶ γενικῶς τῶν ὁρίων (φραγμῶν) τῆς ἀγωγῆς. Ἡμᾶς ἐνδιαφέρουν καὶ τὰ δύο. Ἡ ἀγωγή δέχεται κατ' ἀρχήν, ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ ἐνσυνείδητος καὶ κατὰ ὁρισμένους κανόνas καὶ μὲ ὁρισμένον σκοπὸν ἐπίδρασις τῶν ἐνγλήκων ἐπὶ τοὺς ἀνγλήκους. Ἀλλὰ τοῦτο στηρίζεται κατὰ τὰς συγχρόνους παιδαγωγικὰς ἀρχάς, εἰς θεμελιώδεις τινὰς ψυχολογικὰς προϋποθέσεις. Ἡ δυνατότης τῆς ἀγωγῆς καὶ τὰ ὅρια αὐτῆς ἐξαρτῶνται δὴλον ὅτι ἐκ τῆς βασικῆς περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀντιλήψεως τῆς ἐπιστήμης. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς θεωρητικῆς ὑποστηρίξεως τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς, εἰμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ θεμελιώσωμεν ταύτην ψυχολογικῶς ἐπὶ τῆς περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀντιλήψεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ χριστιανικὴ ὁμῶς ἀνθρωπολογία γενικῶς δὲν εἶναι ἐνιαία, αἱ δὲ τρεῖς μεγάλαι ἐκκλησίαι, δηλαδὴ ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς, ἡ Δυτικὴ καὶ αἱ Προτεσταντικαὶ «ἐκκλησίαι», διδάσκουσι τρεῖς διαφόρους ἀνθρωπολογίας. Ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τούτων θὰ ἴδωμεν κατὰ πόσον δύναται νὰ στηριχθῇ θεωρητικῶς ἡ χριστιανικὴ ἀγωγή, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνάγκης τῆς ἐν ἐκάστη ἐκκλησίᾳ ἰδιαιτέρας διαπαιδαγωγήσεως τῆς νεολαίας εἰς τὰς χριστιανικὰς ἀρετὰς (αἱ ὁποῖαι ἀντιπροσωπεύουν τὸν τύπον μιᾶς ὁμολογίας) καὶ ἀνεξαρτήτως ἐπίσης τῆς ἐπιστημονικότητος τῆς παιδαγωγικῆς. Τοῦτο ἄλλως τε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξετασθῇ ἐνταῦθα.

Ἀρχίζομεν ἤδη ἀπὸ τὴν τελευταίαν «ἐκκλησίαν», τὴν Προτεσταντικὴν.

Ἡ θεμελιώδης ἀντίληψις τῶν προτεσταντικῶν ἐκκλησιῶν περὶ τῆς ἀρχεγόνου καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ ἡ ἐξῆς: Ὁ ἀνθρώπος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν» αὐτοῦ ἦτο τέλειον κατὰ πάντα ὄν. Αἱ ἰδιότητες τοῦ λογικοῦ, τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς ἀρετῆς ἀπετέλουν φυσικὴν αὐτοῦ κατάστασιν. Ἀμείνον ἀποτέλεσμα τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας ἦτο, ὅτι ἡ ἀρχέγονος αὐτῇ κατάστασις μετεβλήθη ριζικῶς. Ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ ἡ ἐστραμμένη πρὸς τὸ ἀγαθὸν βούλησις, ἡ ἐλευθερία καὶ τὸ λογικὸν ὑπέστησαν τοιαύτην εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῶν μεταβολὴν ἢ μᾶλλον καταστροφὴν, ὥστε ὁ ἀνθρώπος, τῆς ἐν αὐτῷ εἰκόνης τοῦ Θεοῦ καταστραφείσης, κατέστη ἀνίκανος πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἡ δὲ βούλησις αὐτοῦ φέρεται συνεχῶς πρὸς τὸ κακόν. Ἀπὸ τῆς καταστάσεως αὐτῆς δὲν δύναται νὰ σωθῇ μόνος οὐδὲ νὰ βοηθήσῃ πρὸς τοῦτο. Μόνον ὁ Θεὸς δύναται, ἐὰν θέλῃ, κατὰ τὴν ἀνεξιχνίαστον αὐτοῦ βούλησιν νὰ τὸν σώσῃ. Ὁ Λούθηρος ἐπέσθην περὶ τούτου ἀπολύτως, ἡ δὲ προ-

τεσταντικὴ ἐκκλησία ἐδέχθη ὁμοθυμῶς τὴν περὶ τοῦ ἀπολύτου προορισμοῦ διδασκαλίαν τοῦ Αὐγουστίνου. Ἐρωτᾶται λοιπὸν: εἶναι δυνατὴ ἐπὶ τῆς τοιαύτης περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀντιλήψεως ἡ θεωρητικὴ θεμελιώσις τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς; Κατὰ λογικὴν συνέπειαν ὄχι. Διότι, ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι ἡ περὶ ἀπολύτου προορισμοῦ διδασκαλία δὲν εὐσταθεῖ ἠθικῶς, ἡ θεωρία τῆς προτεσταντικῆς ἐκκλησίας εἶναι κατωτέρα καὶ αὐτῆς τῆς περὶ ψυχῆς θεωρίας τῆς Ἑβραϊανῆς ψυχολογίας, διότι αὕτη δέχεται ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι χάρις ἁγιογραφος (tabula rasa), ἐπὶ τοῦ ὁποῖου εἶναι δυνατόν νὰ ἐγγράψῃ ὁ παιδαγωγὸς ὅ, τι θέλει, ἐνῶ ἐκείνη δέχεται, κατὰ συνέπειαν, ὅτι δὲν δύναται τις νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὸ προπατορικὸν ἁμαρτήμα ἀποτελεσματικῶς, διότι ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι κατεστραμμένη ἠθικῶς καὶ ἡ βούλησις αὐτοῦ ῥέπει ἀναποτρέπτως πρὸς τὸ κακόν. Προϋποθέτει λοιπὸν τὴν ὑπαρξιν ἰδιοτήτων ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἐξουθενωμένων ἠθικῶς, ὥστε ν' ἀποβαίνῃ ματαια, λογικῶς, κάθε προσπάθεια πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ βελτίωσιν, ἡ ὁποία, ἄλλως τε, δὲν ἀπαιτεῖται, ἐφ' ὅσον ἡ ἀπολύτως συντελεῖται ὑπὸ μόνῃς τῆς θείας χάριτος καὶ ἄνευ ἀνθρωπίνης συνεργίας. Διὰ ταῦτα νομίζω, ὅτι δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ θεωρητικῶς ἐν τῷ προτεσταντισμῷ σύστημα χριστιανικῆς ἀγωγῆς.

Κατόπιν τούτου ἐρχομαι εἰς τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν. Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία δέχεται, ὅτι ἡ «ἀρχέγονος δικαιοσύνη» (δηλαδὴ αἱ πνευματικαὶ τοῦ ἀνθρώπου ἰδιότητες καὶ ἡ ἀθανασία τῶν πρωτοπλάστων) ἀπετέλει ὑπερφυσικὸν δῶρον τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἀνθρώπον, ὁ ὁποῖος ἁμαρτήσας ἀπώλεσε τοῦτο. «Ἡ προπατορικὴ λοιπὸν ἁμαρτία δὲν εἶναι θετικόν τι καὶ παντελὴς διαφθορὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλ' ἀπώλεια τῆς ἀρχεγόνου δικαιοσύνης»¹. Διὰ τῆς προπατορικῆς λοιπὸν ἁμαρτίας δὲν ἔχασεν ὁ ἀνθρώπος οὐσιωδὲς τι, ἀνῆκον εἰς τὴν ἀρχέγονον (πρὸ τῆς πτώσεως) αὐτοῦ φύσιν, ἀλλὰ καὶ τι πρόσθετον τὸ θεῖον δῶρον, ἡ δὲ φύσις αὐτοῦ παρέμεινε σχεδὸν ἡ αὐτὴ. Ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ ἀδυναμία ἐν τῇ ἐπιτελεσει τοῦ ἀγαθοῦ εἶνε εὐεξήγητος καὶ φυσικὴ.

Ἡ διδασκαλία αὕτη νομίζω, ὅτι ἐπιτρέπει τὴν στήριξιν τῆς παιδαγωγικῆς θεωρίας, ἐφ' ὅσον δέχεται, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις δὲν ἠλλοιώθη κατὰ τὸν πύρην αὐτῆς. Ἐντεῦθεν καθίσταται δὴλον, ὅτι τὸ ἔργον τῆς Χριστιανικῆς ἀγωγῆς εἶναι δυνατόν καὶ οἱ φραγμοὶ τοῦ κεῖνται εἰς τὰ ὅρια τῶν δυνατοτήτων τῆς ἐξησθενημένης ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Οἰκοθὲν ἐννοεῖται, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς ταύτης καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ἠθικῆς καὶ δογματικῆς διδασκαλίας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας δίδουν διάφορον ὅλως κατεῦθυναν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς.

Ἐν τέλει πρέπει νὰ ἐκθέσω συντόμως τὴν ἀνθρωπολογίαν τῆς ἡμετέρας Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας διὰ νὰ ἴδωμεν κατὰ πόσον δύναται νὰ στηριχθῇ ἐν αὐτῇ θεωρητικῶς ἡ Χριστιανικὴ ἀγωγή. Ἡ ἀρχέγονος

1. Ἐκτὸς τῶν Δογματικῶν ἔργων τῶν Χρ. Ἀνδρούτου Ζ. Ρώσης καὶ Κ. Δουβουνιώτου πρβλ. προχείρως τὸ ἄρθρον: Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εἰς Ἑγκυκλ. Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη. Τομ. Α'. σελ. 80.

κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου κατ' αὐτὴν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς συνεργίας τῆς θείας χάριτος καὶ τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐμφυτῶν δυνάμεων. Ἡ ἔννοια δὲ τῆς διδασκαλίας περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου καθόλου εἶναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἦτο τὸ τελειότερον τῶν ὄντων. κατεῖχε δὲ πάσας ἐκείνας τὰς ιδιότητας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀπαραίτητοι διὰ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς. Ἡ δυνατότης τῆς τελειοποιήσεως δὲν δύναται νομίζω ν' ἀποκλεισθῇ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν μᾶς εἶναι ἀπαραίτητον ἐνταῦθα. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν κατεῖχεν οὐχὶ ἐμφύτους ἀρετάς, ἀλλὰ κλίσεις καὶ ιδιότητας καὶ θέλησιν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἰσχυρὰν καὶ δυνατότητα νὰ ἐξελιχθῇ καὶ σταθεροποιηθῇ ἐν αὐτῷ δηλαδὴ ν' ἀποβῇ ἐνάρτετος. Τὸ λογικὸν καὶ ἡ αὐτονομία τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ἦσαν ἐστραμμέναι πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸ ἀγαθόν, ἐπεκράτει δὲ πλήρης ἁρμονία ἐν ἑαυτῷ καὶ μεταξὺ αὐτοῦ, τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς φύσεως.

Ἀποτέλεσμα τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας εἶναι, ὅτι ἡ ἐν τῷ πνευματικῷ μέρει τοῦ ἀνθρώπου εἰκὼν καὶ ὁμοιότητος τοῦ Θεοῦ δὲν κατεστράφη, ἀλλὰ ἡμანρώθη, ὁ δὲ ἄνθρωπος δύναται νὰ πρᾶττῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῆς θείας χάριτος νὰ σωθῇ.

Ἡ διδασκαλία αὕτη τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας νομίζω, ὅτι παρέχει ἀσφαλῆ καὶ θετικὴν βᾶσιν εἰς τὴν θεωρητικὴν κατοχύρωσιν τῆς Χριστιανικῆς ἀγωγῆς, διότι εἶναι θετικὴ ἡ ψυχολογικὴ τῆς βᾶσις. Ὁ ἄνθρωπος παρουσιάζεται οἷος πράγματι ἦτο καὶ εἶναι μέχρι σήμερον, δηλὰ δὴ ἐξησθενημένως κατὰ τὸ λογικὸν καὶ βουλευτικὸν (ἡθικὸν) αὐτοῦ μέρος μὴ ῥέπον πάντοτε ἀποκλειστικῶς πρὸς τὸ κακόν, ὥς δέχεται ὁ Λούθηρος, ἀλλὰ δυνάμενος νὰ πράξῃ τὸ ἀγαθόν, διότι ἐν αὐτῷ διετηρήθησαν ἐκ τῆς ἀρχεγόνου καταστάσεως εἰσαί τινες ιδιότητες. Ἐνταῦθα καθίσταται δῆλον, ὅτι ὄχι μόνον εἶναι δυνατόν τὸ ἔργον τῆς θρησκευτικῆς καὶ εἰδικώτερον τῆς Χριστιανικῆς ἀγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλεται, διότι ὁ ἄνθρωπος δύναται διὰ τοῦ καλοῦ παραδείγματος καὶ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, ἡ ὁποία εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν ὅλην δογματικὴν καὶ ἡθικὴν αὐτῆς διδασκαλίαν νὰ ἀποβῇ καλλίτερος ἑαυτοῦ καὶ νὰ πρᾶττῃ σταθερῶς καὶ κατὰ συνέειδῃσιν τὸ ἀγαθόν καὶ νὰ σωθῇ, ἐπινευούσης τῆς θείας χάριτος ἐλευθέρως (προορισμός κατὰ πρόγνωσιν)¹. Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δεχομένη, ὅτι ὁ ἄνθρωπος σώζεται ἐκ πίστεως καὶ ἐξ ἔργων, δίδει τὴν πρέπουσαν σημασίαν εἰς τὴν ἡθικὴν τοῦ ἀνθρώπου συνείδησιν καὶ ἐπομένως εἰς τὴν καθόλου πραγματικὴν καὶ ἡθικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν.

Τὸ ἔργον τῆς Χριστιανικῆς ἀγωγῆς στηριζόμενον ἐπὶ τῶν ἀντιλήψεων τούτων σκοπεῖ εἰς τὴν ἐνδυνάμωσιν τῆς ἡμικρωμένης, συνεπειᾶ τῆς ἁμαρτίας, ἐκόντος τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς διανοίας καὶ τῆς ἰσχυροποιήσεως τῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀσθενοῦς ροπῆς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν νεαρὰν αὐτοῦ ἡλικίαν.

Οὕτως ἐκ τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν μόνον αἱ δύο, ἡ

1. Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία φαίνεται δεχομένη τὴν θεωρίαν ταύτην, εἰ καὶ δὲν ἀπεφάνθη μέχρι τοῦδε ἐπίσημως ἐπ' αὐτῆς. Ἀδελφί.

Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ, ἀλλ' ἡ ἰδίᾳ ἡ πρώτη, διακαίολογούνται, κατὰ τὸν γράφοντα, πλήρως, ἐξαίρουσαι τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ Ἐκκλησίαν ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγή τῆς νεολαίας. Ἡ θεμελιώσις τῆς εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀνθρωπολογίαν καταδεικνύει ὄχι μόνον τὴν μεγάλην ἐν τούτῳ ὁρθότητα τῆς ἀντιλήψεως τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν λογικότητα τῆς γνώμης, καθ' ἣν συνδέονται ἀναποσπᾶστος ἡ Δογματικὴ καὶ Ἡθικὴ¹. Ἡ δευτέρα ἔχει τὰ θεμέλιά της εἰς τὴν πρώτην, καὶ τοῦτο πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντες ὑπ' ὄψει, ὅταν συζητῶμεν μετὰ τῶν ξένων περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν. Τὸ ἔργον τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς στηρίζεται θετικῶς παρ' ἡμῖν καὶ δύναται νομίζω θεωρητικῶς νὰ ἀναπτυχθῇ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω θεμελιωδῶν σκέψεων. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξαρθῇ καὶ τὸ σημαντικὸν γεγονός καθ' ὃ αἱ μεγάλαι χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι προηγήθησαν εἰς τὴν ὁρθὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου τῶν πλείστων παιδαγωγικῶν καὶ ψυχολογικῶν θεωριῶν περὶ τῶν κλίσεων καὶ δυνατοτήτων βελτιώσεως τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἀγωγῆς ἰδίως ἀπὸ τοῦ Pestalozzi καὶ ἐφεξῆς.

Ἀθῆναι, 15 Ἰανουαρίου 1935

ΓΕΡ. Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ
Διδάκτωρ τῆς Θεολογίας

1. Τὴν γνώμην ταύτην ὑποστηρίζαμεν εἰς τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν συνέδριον. Οἱ ἄμερικανοὶ ἐφάνησαν δεχόμενοι, ὅτι δὲν εἶναι ὁρθὸς ὁ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν συμβαίνων χωρισμός τῶν μαθημάτων τούτων ἐν τῷ Πύμῳ. Ἡ δογματικὴ καὶ ἡ ἡθικὴ δεόν νὰ διδάσκωνται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ καθηγητοῦ.

ΤΑ ΘΑΥΜΑΤΑ

ΩΣ ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΘΕΙΑΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ

3. Τὰ θαύματα ὡς σημεῖα.

Τὰ θαύματα φέρονται τελούμενα ὡς σημεῖα πρὸς ἐπιβεβαίωσιν μᾶς ἀποκάλυψεως αὐτὸς προσάγεται ὡς σκοπὸς τῶν. Δοθέντος λοιπὸν, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ὅτι εἶνε ὅπωςδήποτε πιθανὴ μία ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ, ἀπόκειται νὰ ἐξετασθῇ ἂν τὰ θαύματα εἰνε κατὰλληλα μέσα πρὸς ἐπιβεβαίωσιν της. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι, πράγματι, εἶνε τὰ καταλληλότερα δυνατὰ μέσα, διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐφελκύουν τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ἀποκάλυψιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς πείθουν περὶ τοῦ ὑπερφυσικοῦ χαρακτήρος της¹ δηλ. ὅτι ἀκριβῶς καὶ ἐπιζητεῖται.

Ἐν τούτοις δυνατόν νὰ ἀντιταχθῇ ὅτι, δεδομένου ὅτι ὁ χαρακτήρ τοῦ Θεοῦ κατ' αὐτὴν τὴν φύσιν του εἶνε ἀμετάβλητος, εἶνε μᾶλλον ἀπίθανον ὅτι θὰ ἐσκόπει νὰ ἐνεργῇ ἐκάστοτε κατὰ τρόπον εἰδικὸν ἐν σχέσει πρὸς τὰ φυσικὰ γεγονότα. Ὅσο δὲ περισσότερον μελετᾶται ἡ φύσις, τόσο ἰσχυροτέρα φαίνεται αὕτη ἡ ἀντίρροσις, διότι, ἐφ' ὅσον ἄπειροι εἶνε αἱ περιπτώσεις—ὁποῖαι αἱ θύελλαι καὶ οἱ σεισμοὶ—κατὰ τὰς ὁποίας καὶ ἡ ἐλαχίστη ἐπέμβασις εἰς τὴν φύσιν θὰ ἦτο εἰργετικωτάτη διὰ τὸν ἄνθρωπον, αὕτη οὐδέποτε συμβαίνει. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως δύναται νὰ δια-

τυπωθῇ ἡ ἀντίρρησης. Δύναται δὴλα δὴ νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ θαῦμα εἶνε ἐκδήλωσις ἢ τῆς σοφίας, ἢ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐὰν μὲν τὸ πρῶτον, ὁ Θεὸς θὰ ἔπρεπε νὰ προΐδῃ τὴν περίπτωσιν· ἐὰν δὲ τὸ δευτέρον, θὰ ἔπρεπε νὰ προνοήσῃ περὶ αὐτῆς· ὥστε οἶα δὴποτε ἐπέμβασις εἰς τὴν φύσιν ὁμοιάζει πρὸς ἐπανόρθωσιν σφάλματος.

Ἡ δυσκολία αὕτη εἶνε ἀναμφιβόλως ἡ σοβαρότερα ὡς πρὸς τὰ θαύματα, δὲν εἶνε ὅμως οὐδαμῶς ἀνυπερβλήτως. Διότι, πρῶτιστα πάντων, ὁ Θεὸς εἶνε ἐλεύθερος· Ὅτι, ἴτοι δὲν ἐνεργεῖ πάντοτε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Ἐὰν δὲ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν πρὸς τὸ μόνον ἐλεύθερον ὃν ποὺ γνωρίζομεν, ἴτοι τὸν ἄνθρωπον, τί βλέπομεν; Ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται φυσικῶς νὰ ἐνεργῇ ὁμοιομόρφως, εἴς τινες ὅμως εἰδικὰς περιπτώσεις καὶ δι' ὧρισμένον, εἰδικὸν σκοπὸν δύναται νὰ πράττῃ διαφόρως· διατὶ λοιπὸν ὁ Θεὸς νὰ μὴ δύναται νὰ ἐνεργῇ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον; Τὸ μόνον ἐν τῷ ἄνθρωπῳ ἀμετάβλητον ποὺ θὰ ἡδυνάμεθα νὰ θαυμάσωμεν, θὰ ἦτο ὁ ἡθικὸς χαρακτὴρ του, ἴτοι τὸ νὰ πράττῃ τὸ ὀρθὸν ἀκλονήτως. Καθ' ὅ,τι δὲ γνωρίζομεν, τὸ ἀμετάβλητον τοῦ Θεοῦ δύναται νὰ ἦνε παρόμοιον· τοῦτο ὅμως δὲν θὰ τὸν ἡμῶς διέξῃ νὰ ἐνεργῇ κατ' ἴδιον, εἰδικὸν τρόπον πρὸς ἐπιτυχίαν εἰδικοῦ σκοποῦ.

Δεύτερον, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν εἶνε καὶ πιθανὸν ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ἐνήργει τοιοῦτοτρόπως, ἀφοῦ τὸ διὰ τῶν θαυμάτων ἐπιδιωκόμενον δὲν θὰ ἐπετυγχάνετο διὰ τῆς κανονικῆς φυσικῆς πορείας, καίτοι θὰ εἰμποροῦσε νὰ ἐπετυγχάνετο τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα των. Ἀντί, φέρ' εἰπεῖν, νὰ θεραπευθοῦν ἄνθρωποι διὰ θαύματος, θὰ ἡδύναντο νὰ θεραπευθοῦν διὰ τῆς φυσικῆς ὁδοῦ· ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει οὐδεμία ἔνδειξις θὰ ὑπῆρχεν ὅτι ὁ θεραπευτὴς ἦτο θεόπεμπτος καὶ ὁμῶς ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ λείπει, ὁ ἀπεσταλμένος θὰ ἦτο ἄνευ διαπιστευτηρίων· τοῦτο ὅμως, ὡς εἶδομεν, φαίνεται ἀπίθανον.

Τρίτον, δυνατόν νὰ ὑπάρχουν ἄλλα τινὰ κατηγορήματα τοῦ Θεοῦ, τὰ ὅποια φανερῶνουν τὰ θαύματα καὶ τὰ ὅποια ἡ συνήθης φυσικὴ τάξις δὲν ἀποκαλύπτει, εἶνε δὲ ταῦτα τὸ μὲν ἡ ὑπεροχὴ Του ὑπὲρ τὴν φύσιν, τὸ δὲ τὸ περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐνδιαφέρον Του. Εἰς τῶν σκοπῶν τῆς ἀποκαλύψεως δύναται νὰ ἦνε νὰ πεισθῇ ὁ ἄνθρωπος ὅτι, καίτοι ὁ Θεὸς εἶνε ὁ Κυβερνήτης τοῦ σύμπαντος, ἐν τούτοις μεριμᾷ περὶ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ ἀνθρώπου. Πῶς δὲ μία τοιαύτη ἀποκάλυψις θὰ ἡδύναντο νὰ ἐπιβεβαιωθῇ καλλίτερον ἀπὸ μίαν (φαινομενικὴν) ἐπέμβασιν εἰς τὴν φύσιν πρὸς ὠφέλειαν τοῦ ἀνθρώπου; Διότι τοῦτο εἴπερ τι καὶ ἄλλο θὰ ἀπεδείκνυνεν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε ὑπὲρ τὴν φύσιν, καὶ ὅτι μεριμᾷ περὶ τοῦ ἀνθρώπου περισσότερο παρὰ περὶ τῆς φύσεως.

Τοῦτο συμφωνεῖ πλήρως πρὸς ὅ,τι ἐλέχθη ἥδη, ὅτι δὴλ. ἡ ὅλη φύσις φαίνεται νὰ χρησιμεύῃ μόνον ὡς μέσον πρὸς τινὰ σκοπὸν, εἶνε δὲ οὗτος ἡ ἡθικὴ ἀγωγή τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἰδέα, λοιπόν, ὅτι διὰ νὰ εὐρύνη ὁ Θεὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον—διὰ τὸν ὁποῖον ἀκριβῶς αὕτη ἡ φύσις ὑπάρχει—δὲν δύναται νὰ

ἐπέμβῃ εἰς τὴν συνήθη τάξιν τῆς φύσεως ἐὰν τὸ ἐθεώρει ἀναγκαῖον, εἶνε ἀστήρικτος. Ὡστε εἰς τὴν τεθεῖσαν ἀρχὴν ἀντίρρησης θὰ ἡδύναντο νὰ δοθῇ λακωνικώτερον ἢ ἀπάντησις: ὁ Θεὸς εἶνε παν-άγαθος, ὡς εἶνε πάν-σοφός καὶ παντο-δύναμος, ἡ δὲ ἀγαθότης Του ἡδύναντο νὰ τὸν παρακινῇ νὰ χρησιμοποιοῖ θαύματα, μολονότι ἡ σοφία καὶ ἡ δυνάμις του θὰ τὰ καθίστα περιττά.

Εἶδομεν, λοιπόν, ὅτι τὰ θαύματα εἶνε πιστευτὰ καὶ ὡς θαυμαστὰ γεγονότα καὶ ὡς εἰδικὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἃν τελοῦνται ὡς σημεῖα ἐπιβεβαιωτικά μιᾶς ἀποκαλύψεως. Εἶδομεν πρὸς τοῦτοις, ὅτι, ὑποτιθεμένου ὅτι ὁ Θεὸς κάμνει μίαν ἀποκάλυψιν—ἢ περὶ ἣς παρεδέχθημεν—, οὐδὲν ὑπάρχει τὸ ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸν χαρακτῆρα του, ὅπως τὸν γνωρίζομεν, καί, ἐπομένως, οὐδὲν, οὐδ' εἰς ἐλάχιστον βαθμὸν, τὸ ἀπίστευτον ὡς πρὸς τὴν ὑπ' Αὐτοῦ χρησιμοποιοῦσιν τοιούτων σημείων ὡς μέσον πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς ἀληθείας τῆς, μολονότι δύναται νὰ λεχθῇ καὶ τι περισσότερον: ὅτι, δὴλα δὴ, τὰ θαύματα φαίνονται μᾶλλον ὡς οἱ φυσικώτεροι τῆς υπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως συνοδοί.

Κατὰ ταῦτα, ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι μία θαυμαστὴ ἀποκάλυψις βεβαίωτατα εἶνε πιστευτή: Ἀν δὲ πράγματι καὶ ἐγείνεν αὕτη, θὰ ἐξετασθῇ ἐφεξῆς. (W. T.)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Ἡ δὴθεν λατινικὴ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν.

Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων ἀνεκοίνωσε πρὸς πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ τὰς πολιτικὰς τῆς χώρας ἀρχὰς τὴν ἀκόλουθον ἐγκύκλιον, δι' ἧς καθορίζονται αἱ μετ' αὐτῶν σχέσεις τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐκπροσώπων τῶν ξένων ἐκκλησιῶν:

«Συμφώνως πρὸς τὸ πρωτόκολλον τοῦ 1830 ἡ ἐλληρικὴ κυβέρνησις ὀφείλει νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς ἀπὸ τουρκοκρατίας ἤδη τότε λειτουργούσας καθολικὰς ἐπισκοπὰς, μετὰξὺ τῶν ὁποίων δὲν συγκαταλέγεται ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν. Ἐξ ἄλλου ἡ καθολικὴ ἐκκλησία δὲν ἡδύναντο νὰ ἱδρῇ ἐπισκοπὰς πλὴν τῶν οὕτως ὑφισταμένων κατὰ τὸ 1830 ἄνευ προηγουμένης ἐγκρίσεως τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως. Συνεπῶς ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις οὕτε ἀνγνώριεν οὕτε ἔχει ὑποχρῶσθαι νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἄνευ ἀπαραιτήτου ἀδείας αὐτῆς ἱδρυθεῖσαν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀθηνῶν. Ὅθεν ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἐπὶ τῶν ἐνδεχομένων ὑπηρεσιακῶν σχέσεων ὑμῶν πρὸς τὴν καθολικὴν ἐν Ἀθήναις ἐκκλησίαν, ἵνα αὕτη περιορίζεται μόνον εἰς τὸν ἐφημέριον τοῦ ἐν Ἀθήναις καθεδρικοῦ ναοῦ τῶν καθολικῶν. Ἐγγράφα καὶ προσκλήσεις ἀπευθυνόμεναι πρὸς ὑμᾶς ὑπὸ τοῦ φερομένου ὡς καθολικοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν δέον νὰ ἐπιστρέφονται ἢ νὰ μὴν ἔχουν ἀπάντησιν, ἔγγραφα δὲ ὑμῶν πρὸς αὐτὸν κείνται· ἐξω τῆς ὑπηρεσιακῆς τάξεως καὶ ἀντίκεινται πρὸς τὰς κειμένας σχετικὰς διατάξεις. Τ' ἀνωτέρω παρακαλοῦμεν, ὥπως εὐαρεστούμενοι φέρετε εἰς γνῶσιν πασῶν τῶν

ὅψ' ὅμας ὑπηρεσιῶν, συνιστῶντες εἰς αὐτάς, ὥπως συμμορφωθῶν πρὸς τὰς ὑποδείξεις ἡμῶν».

Ἐπὶ τέλους!

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς πραγματικῆς θέσεως τοῦ ἐν Ἀθήναις δυτικοῦ Ἐπισκόπου, ὅστις ἤξιον γὰ ἐμφανίζεται καὶ ἐπισήμως ὡς «Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν», οὐχὶ ἅπαξ διείργεν ἡ καθ' ἡμῶς ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, πολλάκις δ' ἐδόθη ἀφόρητὴ γὰ παρασχεθῶσι καὶ ἐν τῇ «Ἐκκλησίᾳ» τὰ ἐπίσημα δεδομένα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἀπεδεικνύετο ὅτι δὲν ἐπάρχει ἐν Ἀθήναις λαϊκὴ Ἀρχιεπισκοπή, οὐδὲ καὶ ἀπλή Ἐπισκοπή, ὁ δὲ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ παρουσάζομενος ὡς λαΐκος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κατὰ νόμον εἶνε ἀνέπαρκτος, κατὰ ἀλήθειαν δὲ νομικὴν καὶ πραγματικὴν ἥτις καὶ εἶνε «εἰς δυνάμει ἐπίσκοπος διατρίβων ἐν Ἀθήναις», ἥτις ἰσχυρῆς τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας «ἀνεν ἐπισκοπῆς». Ταῦτα ἐπαυλομένης εἶχον ἀναπτυχθῆ καὶ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Θρησκευμάτων καὶ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀκριβῶς διὰ τὰ ἀποφεύγονται αἱ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τοῦτον ἀνώμαλοι—καὶ παράνομοι—ἐπισημοφανεῖς σχέσεις τῶν δημοσίων ἐπηρεσιῶν. Δυστυχῶς δὲν ἐδίδετο ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἡ προσήκουσα προσοχὴ εἰς τὸ ζήτημα, οὗτω δὲ ὁ ἐλλληνικὸς λαὸς ὥλεπεν ἐν σκανδαλισμῷ αὐτὰς τὰς ἐπισήμους ἐλληνικὰς ἀρχὰς ἐμφανιζόμενας εἰς διαφόρους πανηγυρικὰς τελετὰς τῶν παρ' ἡμῖν δυτικῶν τῇ προσκλήσει τοῦ δυτικοῦ «Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν». Διὰ τῆς ἀνωτέρω παρατιθεμένης ἐγκυκλίον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Θρησκευμάτων τίθεται τέρμα εἰς τὴν ἀταξίαν ταύτην, καθ' ἣν αὐτὸ τὸ κράτος παρουσιάζετο ἀγνοεῖν τὴν νομικὴν θέσιν τοῦ ἐν Ἀθήναις διαμένοντος δυτικοῦ ἐπισκόπου καὶ ἀναγνωρίζον εἰς αὐτὸν προνομίας μηδέποτε ὑπ' αὐτοῦ παρασχεθείσας. Αἱ ἐν τῷ τῷ ἀναγραφῆσαι ὡς ἀντιρροήσεις τῶν περὶ τὴν ἐφημερίαν τοῦ ἐν Ἀθήναις τοῦ καθολικῶν καθ' ἧς διὰ τοῦ ν. διατάγματος τοῦ κυρωτικοῦ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν (1923) ἡ Ἑλλὰς ἀπηλλάγη τάχα τῶν ἐγγυήσεων τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 23 Φεβρουαρίου τοῦ 1830, καὶ ὡς τὸ ἐπιχειρήμα τῆς ἀπὸ ἐξηκολογίας κατ' ἐπίσημον τάχα ἀναγνώρισιν ἐπάρξεως καθολικῆς «Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν», στήριζομένη ἐπὶ τῆς διαμοιβῆς ἐπισήμων ἐγγράφων μεταξὺ κράτους καὶ «Ἀρχιεπισκοπῆς» καὶ τῆς «ἐπισήμου ἐπαφῆς»,—αἱ ἀντιρροήσεις, λέγομεν, αὗται εἶνε νομικῶς πάντῃ ἀστήρικτοι. Διότι, ἀφοῦ μὲν τάχα τῷ 1923 κατηργήθη τὸ πρωτόκολλον τοῦ 1830, διατὶ καὶ πρὸ τοῦ ἔτους τούτου ὁ δυτικὸς ἐν Ἀθήναις ἐπίσκοπος ἐπέμενε γὰ σφειδερίζεται τὸν τίτλον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, πῶς δὲ θὰ ἠδύνατο γὰ ἀποτελέσει νομικὸν προηγούμενον ἢ παρανόμως ὑπὸ τῶν ἀπροσέκτων δημοσίων ἐπηρεσιῶν καὶ ἀρχῶν γενομένη ἐπίσημος «ἐπαφὴ» αὐτῶν πρὸς τὴν ἀνέπαρκτον «Ἀρχιεπισκοπὴν» ταύτην, ὥστε γὰ παρακωλύσει τὸν ὁριστικὸν καθορισμὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς θέσεως τῆς ἐφημερίας τοῦ ἐν Ἀθήναις τοῦ καθολικῶν καὶ ἐνδὲς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τὰς διατριβὰς ποιούμενον ἐπισκόπου τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας; Ἐν εὐνομονομένη πο-

λεῖα ἐννομοὶ πρέπει γὰ ὑπάρχωσι σχέσεις.

«Τὶ διδάσκονται οἱ νέοι μας».

Εἰς τῶν τελευταίων τευχῶν τοῦ περιοδικοῦ «Ἐργασία» ὁ κ. Β. Βεκιαρέλλης, λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ δημοσιευθείσης ἐπιστολῆς τοῦ κ. Ν. Πολίτου πρὸς τὸν κ. Ἀγγ. Σικελιανόν, ἐν ἣ ὁ πρῶτος, λόγον ποιούμενος περὶ τῆς «δελφικῆς ἰδέας», τὴν ὁποίαν ἐπιχειρεῖ γὰ προαγγεῖ ὁ δεύτερος, καταγράφεται κατὰ τῆς σημερινῆς ματίας πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἑλικῶν μόνον ἀναγκῶν καὶ τοιῆς δὲ ἀνύγκῃ γὰ στραφῇ ἡ προσοχὴ μας πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν πνευματικῶν, πρὸ παντός, ἀναγκῶν, διαπιστοῖ πόσον δυσμενῆς συνθῆκαι ἐδημιουργήθησαν παρ' ἡμῶν, ὥστε ἡ ἀτυχὴς ἐλληνικὴ νεολαία μόνον ἐλιστικά κηρύγματα καὶ ἀπὸ σιόμενους τῶν διδασκάλων τῆς γὰ ἀκοῇ καὶ εἰς τὰ «ἄρτι ἐκδιδόμενα» παμπάλαια ἐλιστικά ξένων ἐλιστῶν καὶ κομμουνιστῶν βιβλία γὰ ἀναγνώσκη. Οἱ πραγματικοὶ καὶ ἀληθινοὶ σοφοὶ καὶ ἐπιστήμονες πρὸ πολλοῦ ἔχον ἀποδείξει τὴν χρεωκοπίαν τοῦ ἐλισμοῦ καὶ δὲν παύουν γὰ ἐπιμένον» ὅτι ἡ ἀνθρωπότης δεόν πλέον γὰ στραφῇ πρὸς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν τῆς. Ἐν τοῖς ἐδώ, ἐν Ἑλλάδι, οὔτε οἱ «σοφοί» μας ἔλαβον εἶδησιν περὶ τῶν προόδων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἀφοῦ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου ἐν μέσῳ εἰκοστῷ αἰῶνι ζῶσιν ἀκόμη μὲ τὰ πρὸ πολλοῦ ταφέντα διδάγματα τοῦ δαρβινισμοῦ προσηλωμένοι εἰς τὸν ἀνέπαρκτον μεταξὺ πιθήκων καὶ ἀνθρώπων οἰάμεσον «πιθήκάνθρωπον» καὶ μὲ τὴν ἔωλοι ἐπόθεσιν τῆς αὐτομάτου γενέσεως τῆς ζωῆς, καὶ μὲ τοιαῦτα διδάγματα «διαφωτίζουν» καὶ «φρονηματίζουν» τὴν ἀτυχὴ ἐλληνικὴν νεολαίαν. Ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ μεταφρασταὶ καὶ ἐκδόται αἰσθάνονται ὑποχρεωσίν τινα πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἀφοῦ ἔξακολουθοῦν γὰ μεταφράζον διὰ τὸν ἐλληνικὸν νεόκοσμον τὰ χρονικῶς τε καὶ ἰδεολογικῶς παμπάλαια ἐλιστικά συγγράμματα τοῦ γνωστοῦ κομμουνιστοῦ Κόντου καὶ γὰ τὰ παρουσιάζον ὡς «ἄρτι ἐκδοθέντα» εἰς τὰς προθήκας τῶν βιβλιοπωλείων. Ἐπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ—ἐπιτέγει δικαίως βαρυνθεῖν ὁ κ. Βεκιαρέλλης—θὰ ἦτο ἀστείον γὰ ὁμιλῇ τις «περὶ ἱκανοποιήσεως πνευματικῶν ἀναγκῶν εἰς τὸν τόπον μας».

Δὲν εἶνε μακρὰν τῆς ἀληθείας, δυστυχῶς, τὰ διαπιστούμενα ἐν τῷ ὅπ' ὅψιν ἡμῶν δημοσιεύματι καὶ εἶνε λυπηρὸν κενόως ὅτι γίνεται ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, τῷ ἀνωτάτῳ ἐπιστημονικῷ καθιδρυμένῳ, ὅπου κατὰ τεκμήριον διδάσκεται ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη. Ἀπεδείχθη δὲ πρὸ πολλοῦ περιτρώως ὅτι δὲν ὁμιλοῦν τὴν γλῶσσαν τῆς ἀληθείας καὶ συγχρόνον ἐπιστήμης οὔτε ἡ δαρβινεὶς μέθοδος τῆς ἐρμηνείας τῆς ἐξελίξεως, οὔτε ἡ ἐπόθεσις τῆς αὐτομάτου γενέσεως τῆς ζωῆς· ἐν γένει δὲ ὁ λεγόμενος ἐπιστημονικὸς ἐλισμὸς ἀποτελεῖ ἐπιστημονικὴν ἀντινομίαν καὶ ἀναχρονισμὸν μὴ ἔχοντα θέσιν εἰς πανεπιστημιακὰς ἐδρας. Καὶ εἶνε κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον βλαπτικαὶ αἱ τοιαῦται διδασκαλαί, καθ' ὅσον μεταδίδονται ἀπὸ τῶν καθηγητικῶν στομάτων δογματι-

κῶς, ἀποφθεγματικῶς καὶ ἀξιωματικῶς, ἀνεν τοῦ κριτικοῦ ἐρευνητικοῦ πνεύματος τὸ ὅποτον πρόπει νὰ διακρίνῃ τὴν ἀληθινὴν ἐπιστήμην. Ἀπὸ τῆς ἐπὶ-
ψεως ταύτης ἀριώτερον διδάσκονται περὶ τῶν ἀνω-
τέρω ζητημάτων οἱ θεολόγοι φοιτηταὶ τοῦ Πανεπι-
στημίου, ὡς εἰμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν, διότι
προτείνονται εἰς τὴν κρίσιν των πᾶσαι αἱ ἐκδοχαὶ
μετὰ τῶν ἐφ' ὧν βασίζονται ἐπιχειρημάτων, ὥστε οἱ
τρόφιμοι τῆς ἐπιστήμης καὶ μόνοι των νὰ ἦεν ἱκανοὶ
νὰ ἀντιληφθῶσι ποῦ εἶνε πιθανώτερον νὰ ἐγκληται
ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια.

*

Ἐν τῷ Πανταίνῳ ἔδημοσιεύθη ἐπίσημος ἀνακοίνωσις
τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τῶν περὶ
ράσου δηλώσεών του, δι' ἧς τὰ ἐν Ἀθήναις γραφέντα πρὸς
ὑπεράσπιν τοῦ ράσου χαρακτηρίζονται ὡς «ἔξω τοῦ
σκοποῦ τῶν δηλώσεων» ἐκείνων, «ὅστις εἶνε πῶς δύνα-
ται νὰ διευθετηθῇ ἀνδυνότερον τὸ προκύψαν ἐν Τουρ-
κίᾳ ζήτημα», κατ' ἀκολουθίαν δὲ «αἱ δηλώσεις παρεξηγή-
θησαν καὶ ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι». Ὁ Πατριάρχης
ἐπεξηγεῖ α) ὅτι δὲν συνέστησεν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν νὰ
περιοδύῃ ἀνὰ τὰς αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μόνον
ὅτι στερεῖται ἐλευθερίας κινήσεων καὶ ἐνεργειῶν, ἡ ὁποία
πρέπει νὰ τῷ δοθῇ ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ράσου· β') ὅτι δὲν
εἰσηγήθη ἀλλαγὴν ράσου εἰς τὴν Ἑλλάδα· γ') ὅτι τὸ ἀπὸ
τοῦ ἐν τῇ ἱερῇ ἑλληνικῇ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνι καθά-
γιασμοῦ τοῦ ράσου ἐπιχειρημα μᾶλλον ὀξύνει τὴν μεταξὺ
ἐλλήνων καὶ τούρκων διαφορὰν, καὶ δ') ὅτι, ἐνῶ δὲν ὑπε-
τίμησε τὴν σημασίαν τοῦ τουρκικοῦ μέτρου καὶ συμφω-
νεῖ πρὸς τοὺς χαρακτηρίσαντας αὐτὸ ὡς προσβολὴν κατὰ
τε τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς φιλίας, ἐξ ἄλλου ἡ ὑπαγο-
ρεύσασα τὰς πατριαρχικὰς δηλώσεις θέσις τοῦ Πατρι-
άρχου ἦτο ὅτι «ὁ ἑλληνικὸς λαὸς κινδυνεύει νὰ σχημα-
τίσῃ πεποιθήσιν ὅτι διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ κληρικοῦ
ἐνδύματος ἐν Τουρκίᾳ θίγεται αὐτὴ ἡ οὐσία τῆς θρη-
σκείας του», ὁπότε θὰ ἐματαιοῦτο ὀριστικῶς πᾶς μετὰ τῆς
Τουρκίας συμβιβασμὸς καὶ θὰ ἀντιμετωπίζετο ἐκρίτως
τοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ ἐν Κων/πόλει ἑλληνικοῦ πλη-
θυσμοῦ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος συνήλθεν εἰς δύο τακτικὰς συνεδριά-
σας κατὰ τὴν λήξαντες ἐβδομάδα, ἐξετάσασα καὶ διεκπεραιώ-
σασα διάφορα ζητήματα.

—Ἡ ἐπὶ τοῦ ἐφημεριακοῦ Κλήρου εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ
συνήλθε τὴν παρελθούσαν Τετάρτην ἐν τῷ Ὑπουργεῖῳ
ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ κ. Ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ὁρησκευμά-
των καὶ τῆς Παιδείας, μετὰ σχετικὴν δὲ συζήτησιν ὑπο-
διρεθὴ εἰς δύο ὑποεπιτροπὰς, ὧν ἡ μὲν θὰ ἐξεύρῃ τοὺς
πόρους, ἡ δὲ θὰ μελετήσῃ τὴν ἀνάλογον τροποποίησιν
τοῦ Ἑνοριακοῦ νόμου.

—Ἐπειδὴ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα δὲν ἐβελτιώθη ἡ κατά-
στασις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νευροκοπίου καὶ μέλους
τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, αὕτη κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτῆς συ-
νεδρίαν ἀπεφασίσεν ὅπως συμφώνως τῷ νόμῳ ἀποστείλῃ
τρεῖς ἱατροὺς πρὸς ἐξέτασιν αὐτοῦ.

—Κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν ἀπεφασίσθη ὅπως ἔτι ἄπαξ
παρακληθῇ ἡ Κυβέρνησις νὰ μεταβάλῃ τὴν μεταβατικὴν
διάταξιν τοῦ Καταστατικοῦ νόμου περὶ πληρώσεως τῶν
ἱερῶν Μητροπόλεων Πρεβέξης καὶ Καστορίας.

—Γενικεύουσα τὸ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ὑπὸ τοῦ
Μακ. Ἀρχιεπισκόπου ληφθὲν μέτρον ἡ Ἱερὰ Σύνοδος δι'
ἐγκυκλίου αὐτῆς πρὸς τοὺς Σεβ. Ἱεράρχας παρήγγειλεν
ὅπως διατάξωσιν τοὺς ἱερεῖς νὰ εἰς τὸ ἐξῆς, προκειμένου
περὶ τῶν εἰς θάνατον καταδικαζομένων, μὴ ψάλληται ἡ νε-
κρώσιμος ἀκολουθία πρὸ τῆς ἐκτελέσεως, ἀλλὰ μετ' αὐτήν.

—Ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὅπως ἀνασυ-
σταθῇ ἡ ἱερὰ Μητρόπολις Ναυπακτίας.

—Διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Παρονα-
ξίας ἀπεστάλη πρὸς τοὺς Σεβ. Ἱεράρχας ἡ νενομισμένη
Ἐγκύκλιος πρὸς ὑπόδειξιν ὑποψηφίων.

—Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μεσσηνίας κ. Πολύκαρπος δι'
ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς κοινότητος Ἀρτε-
μῶνος Σίφνου, ἐξ ἧς κατάγεται, διεβίβασεν ἐπ' ὀνόματι αὐ-
τῆς ὁμολογίαν Ἑθνικῆς Τραπεζῆς 80,000 δραχμῶν μονίμου
καταθέσεως, ἐκ τῶν τόκων τῶν ὁποίων ἀνὰ τετραετίαν
θὰ προικίζεται μία κόρη πτωχῇ καὶ ἐνάρετος εἰς αἰδιον
μνήμην τῶν γονέων αὐτοῦ. Τὸ συμβούλιον τῆς κοινότη-
τος, ἐξέφρασε τὴν βαθεΐαν του εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν
Α. Σ. διὰ τὴν δωρεάν, ἐπισύρασαν τὸν θαυμασμόν καὶ
τὴν μεγίστην ἐκτίμησιν τοῦ λαοῦ τῆς τε κοινότητος Ἀρ-
τεμῶνος καὶ ὁλοκλήρου τῆς νήσου.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Κατ' εἰδήσεις ἡμῶν ἐξ Ἱεροσολύμων, ὁ ὑπάτος Ἀρμο-
στὴς μετακαλέσας παρ' ἑαυτῶν τὸν Τοποτηρητὴν τοῦ πα-
τριαρχικοῦ θρόνου Σεβ. κ. Μελίτων ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν
τὸ ἐπίσημον τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου τῶν Ἀποικιῶν
γράμμα, δι' οὗ ἀναγνωρίζει αὐτὸν ὡς Τοποτηρητὴν. Μετὰ
τὴν ἀνακοίνωσιν ταύτην θὰ ἐπικολοῦνται ἡ ἐκδοσις τοῦ
περὶ τῆς ἐκλογῆς Πατριάρχου Ἱεροσολύμων νομοσχεδίου.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

[Ἡ «Ἐκκλησία» ἐν τῷ τμήματι τούτῳ ἀναφέρει
πᾶσαν νέαν ἐκδοσιν, ἧς ἀντίτυπον ἀποστέλλεται πρὸς
τὴν Διεύθυνσιν].

Γερασίμου Ι. Κονιδάρη, πτυχιούχου τῆς Θεολογίας Αἱ
μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρ-
χείου καὶ ἡ «τάξις» αὐτῶν. Τόμος Α', τεύχος Α'. Δια-
τριβὴ ἐπὶ διδασκαρίᾳ. Athen, Verlag «Chronica» J. Pa-
padopoulos, 1934. (Texte und Untersuchungen zur byzan-
tinischen-Neugriechischen Philologie. Zwanglose Beihefte
zur den «Byzantinische-Neugriechischen Jahrbüchern»
von Prof. Nikos A. Bees).—Ὁ σ. παρακινηθεὶς πρὸς
συγγραφὴν ἀναφερομένην εἰς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἑλ-
λάδος τῶν 7 πρώτων αἰώνων ἐπὶ τῇ βάσει ὕλικου ἀποκει-
μένου ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Πρωσίας,
ὠδηγήθη πρότερον εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐκκλησιαστικῶν
«τακτικῶν», μήπω ἐπαρκῶς παρ' ἡμῖν μελετηθέντων, ὧν
ὅμως ἡ γνῶσις ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν τῆς καθ' ὅλου ἐκ-
κλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας Κων/πόλεως καί,
μερικώτερον, τῆς Ἑλλάδος. Τὸ Α' τοῦτο τεύχος ἐν τρισὶ
κεφαλαίοις πραγματεύεται περὶ τῶν πηγῶν τῶν «τακτικῶν»,
τῶν γενικῶν «αὐτῶν προβλημάτων καὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς
«τάξεως προκαθεδρίας» τῶν μητροπόλεων τοῦ Οἴκου.
Πατριαρχείου καὶ περὶ τῶν ἐκκλησ. ἐπαρχιῶν τοῦ Ἰλλυ-

ρικού. Τὸ ἔργον περιλαμβάνει καὶ δύο πίνακες διασφαι-
τικούς. Εἶνε πολλοὶ ἐπαῖνοι ἀξίους ὁ σ. ἀναλαβὼν πολύ-
πονον ἔγχειρμα, τὸ ὅποιον ἐν τῇ ξηρότητί του ἀπαιτεῖ
πολλὴν τὴν ὑπομονήν, ἀπαραίτητον διὰ τόσης ἐκτάσεως
ἔργον.

Εὐγενίου Μιχαηλίδου καθηγητοῦ, Διευθυντοῦ τοῦ
«Ἐκκλησι. Φάρου», Εὐτυχίος Ἀλεξάνδρειας (877—940).
Ἀλεξάνδρεια, Πατριαρχ. Τυπογραφείον, 1934.—Ἐν τῇ
μονογραφίᾳ ταύτῃ ὁ φιλόπονος σ. πραγματεύεται περὶ
τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ζωῆς τοῦ πατριάρχου Εὐτυχίου, περὶ
τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ τῶν σπουδῶν καὶ τῆς καθ' ὅλου
δράσεως, εἰτα δ' ἐξετάζει αὐτὸν ὡς θεολόγον καὶ ὡς ἐ-
θνάρχην καὶ ὡς χρονογράφον καὶ ὡς συγγραφεὰ ἔργων
πολεμικῶν καὶ ἱατρικῶν. Τὸ ἔγχειρμα ἦτο δύσκολον διὰ
τὸ σφόδρα διάσπαρτον καὶ ἀνεπαρκές τῶν εἰδήσεων περὶ
τῆς σπουδαίας ταύτης ἐκκλησιαστικῆς φυσιογνωμίας τοῦ
ἱ. αἰῶνος, ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ σ., κάτοχος τῆς ἀραβικῆς, ἡδυ-
νήθη διὰ τῆς λιπαρᾶς μελέτης τῶν ἀραβικῶν πηγῶν νὰ
εὐκολύνῃ ἱκανῶς τὸν μέλλοντα ἱστορικὸν ὅστις θὰ ἐπε-
θύμει νὰ μελετήσῃ εὐρύτερον τὸ πρόσωπον τοῦ πρώτου
τούτου χριστιανοῦ συγγραφέως, τοῦ καλλιεργήσαντος ἐν
Αἰγύπτῳ τὴν χριστιανικὴν ἀραβικὴν φιλολογίαν, ἥτις
μετὰ τὴν ἀραβικὴν ἐπιδρομὴν ἀντικατέστησε τὴν κοπι-
κὴν γλῶσσαν.

«**Ορθόδοξος Παρατηρητής**». Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀμε-
ρικῆς ἤρξατο ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Νοεμβρίου ἐκδίδουσα
ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον δεκαπενθήμερον θρησκευτικὸν πε-
ριοδικὸν πρὸς διάδοσιν τοῦ θεοῦ λόγου ἀνά τὰ ὀρθόδο-
ξον ἑλληνικὸν ποιμνιον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ διὰ τοῦ
τύπου. Ἐάν κρίνωμεν ἐκ τῶν πρώτων τευχῶν του, ἡ ἀρ-
θρογραφία εἶνε καὶ ἐπὶκαιρος καὶ φρονηματιστικὴ καὶ
καθ' ὅλου λίαν διδακτικὴ. Εἰς τὸν νέον συνάδελφον ἡ
«Ἐκκλησία» εὐχεται τὴν ἀνωθεν ἐνίσχυσιν εἰς τὸ βαρὺ
ἔργον τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῶν πιστῶν.

Ὑγεία καὶ ἀσθένεια τῶν φοιτητῶν. Ὁμιλία Θ.Ε. Βα-
λάσση, ἱατροῦ, Διευθυντοῦ τῆς Πανεπιστημιακῆς Δέσχης
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι 1934.

Γεωργίου Παμπούκη. Τακτικοῦ Καθηγητοῦ τῆς Ψυχια-
τρικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Αἱ λειτουργίαι τοῦ
λόγου ἡ τῆς λαλιᾶς, ἡ διανόησις καὶ ἡ δεξιότητα. Ἐναρ-
κτικὸν μάθημα γενόμενον τῇ 14 Ὁβρ. 1934 ἐν τῇ με-
γάλῃ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Τύποις
Φ. Κ)δὴ καὶ Τσιγαριδῆ, Ἀθῆναι, 1934.

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀριθ. Πρωτ. 156 Ἐν Ἀθῆναις τῇ 22 Ἰανουαρ. 1935

Κλήσις

Πρὸς τὸν Ἱεροδιάκονον Πάμφιλον Βατοπαϊδινὸν

Προσκαλεῖσαι, ὅπως ἐμφανισθῇς τῇ 18 τοῦ μηνὸς Φε-
βρουαρίου 1935, ἡμέρᾳ Δευτέρᾳ καὶ ὥρᾳ 10 π. μ. ἐνώπιον
τοῦ Πνευματικοῦ Δικαστηρίου τῆς Ἀγιωτάτης Ἀρχιεπι-
σκοπῆς Ἀθηνῶν, ἵνα δικασθῇς κατηγορούμενος ὅτι συνε-
λήφθης ὑπὸ τῆς Ἀστυνομίας Ν. Φαλήρου μετὰ τινος γυ-
ναϊκὸς ποιούμενος χρῆσιν ναρκωτικῶν, δι' ἣν αἰτίαν καὶ
συνελήφθης ὑπ' αὐτῆς.

Ἐν περιπτώσει μὴ ἐμφανισεῖς σου θέλεις δικασθῇ ἐρή-
μην.

Ἡ παρούσα δημοσιευθῆτω δις διὰ τοῦ περιοδικοῦ
«Ἐκκλησία» καὶ διὰ μιᾶς ἐφημερίδος τῶν Ἀθηνῶν συ-
νφδᾷ τῷ ἀρθρῷ 55 τοῦ κωδικοποιηθέντος Νόμου 5383
περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸ αὐτῶν
διαδικασίας.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος

† Ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος

— ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ —

ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΙΣ ΕΚΛΟΓΗΣ ΙΕΡΕΩΝ

Ἱερὰ Μητρόπολις Γυθείου—Οἶτύλου.

Προσκαλεῖ τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ἐκ τοῦ
νόμου προσόντα ὡπὼς ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ σήμερον ὑποβά-
λωσιν εἰς τὸ Γραφεῖον αὐτῆς τὰ ἀπαιτούμενα ἔγγραφα
προκειμένου νὰ γίνῃ ἀνακήρυξις ὑποψηφίων πρὸς πλῆ-
ρωσιν τῆς κενῆς θέσεως ἱερέως τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ Χα-
ριᾶς «Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου». Ἐν Γυθείῳ τῇ 11 Ἰα-
νουαρίου 1935. † Ὁ Γυθείου Διονύσιος.

Ἱερὰ Μητρόπολις Χαλκίδος.

Προσκαλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ἐκ
τοῦ νόμου ὁριζόμενα προσόντα ὡπὼς μέχρι τέλους Ἰα-
νουαρίου ἐ. ε. ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ σχετικὰ πιστοποιη-
τικά προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων
πρὸς πληρωσιν δι' ἐκλογῆς τῶν γένων θέσεων ἐφημερίων
τῶν 1. Ναῶν τῶν ἐνοριῶν 1) Ἀγίου Ἰωάννου καὶ 2) Ν.
Πύργου «Ἰστυαίας» τῆς ἐπαρχίας Ἰστυαίας καὶ 3) Ἀκρῶν
καὶ Κυπαρισίου. Ἐν Χαλκίδι τῇ 15 Ἰανουαρίου 1935.
† Ὁ Χαλκίδος Γρηγόριος.

Ἱερὰ Μητρόπολις Μαντινείας Κυνουρίας.

Προκαίνομεν ν' ἀνακηρυχθῶσιν ὑποψήφιοι διὰ τὴν κε-
νήν θέσιν ἐφημερίου τῆς ἐνορίας Πελεκτῶν, προσκαλοῦνται
οἱ ἔχοντες τὰ νόμιμα καὶ κανονικὰ προσόντα καὶ ἐπιθυ-
μοῦντες νὰ ἱερατευθῶσιν ἐν αὐτῇ, ὡπὼς μέχρι τέλους Φε-
βρουαρίου 1935 τὸ βραδύτερον ὑποβάλωσιν ἡμῖν ἔγγρά-
φους αἰτήσεις αὐτῶν μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων πιστοποιητι-
κῶν. Λεωνίδιον τῇ 13 Ἰανουαρίου 1935. † Ὁ Μαντινείας
καὶ Κυνουρίας Γερμανός.

ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑ

Τὸ Τοπικὸν Συμβούλιον Ο. Δ. Ε. Π. τῆς Ἱερᾶς Μη-
τροπόλεως Ὑδρας καὶ Σπετσῶν διακηρύττει ὅτι ἐκτίθενται
εἰς πλειοδοτικὴν δημοπρασίαν ἐκποιήσεως, ἐναρξηθησο-
μένην δι' ἐνοφραγίστων προσφορῶν 1) Ὁ εἰς θέσιν «Πί-
κιζα»—Γαλατᾶ ὁγρὸς ἐκ πέντε περίπου στρεμμάτων. 2)
Ἡ εἰς θέσιν Φούσα—Πόρου (α') ἄμπελος ἐκ πέντε περί-
που στρεμμάτων 3) Ἡ εἰς θέσιν Φούσα—Πόρου (β') ἄμ-
πελος ἐκ πέντε περίπου στρεμμάτων καὶ 4) Τὸ εἰς θέσιν
Φούσα ἢ Βαγιονιά—Πόρου ἀγροκήπιον ἐκ δεκαπέντε πε-
ρίπου στρεμμάτων ἐκτὸς τοῦ ἐν αὐτῷ ὑπάρχοντος 1.
Ναοῦ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, τῆς 1. Μονῆς Ζωοδόχου
Πηγῆς Καλαυρίας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁρῶν τῶν ὑπ' ἀριθ. 26,
27, 28 καὶ 29 τοῦ 1935 διακηρύξεων τοῦ Τοπ. Συμβουλίου
Ο. Δ. Ε. Π. τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ὑδρας καὶ Σπετσῶν
καὶ συγγραφῆς ὑποχρεώσεων. Ἡ δημοπρασία ἐναρξηθή-
σεται ἐν Πόρῳ εἰς τὸν συνήθη τόπον τῶν δημοπρασιῶν
τὴν 3ην Μιρτίου 1935 ἡμέραν Κυριακὴν καὶ ὥραν 10—12
π. μ. ἐνώπιον τῆς ἀρμοδίας Ἐπιτροπῆς. Τῆς συγγραφῆς
ὑποχρεώσεων, τῶν τυχόν σχεδιαγραμμάτων καὶ λοιπῶν
ὁρῶν δύναται νὰ λάβωσι γνῶσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι παρὰ
τῷ οἰκείῳ Ὑ(π)ματι τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς. Ὁ Προε-
δρεύων τοῦ Τοπικοῦ Συμβουλίου Ἀρχιμανδρίτης Δημή-
τριος Χελιώτης Γενικός Ἀρχιερατικός Ἐπίτροπος.

“ΕΚΚΛΗΣΙΑ,”

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Διευθύνουσα ἐπιτροπεία :

† Ὁ Σχρὸς ΕΠΙΡΗΝΑΙΟΣ.

† Ὁ Σερρῶν ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.

Τύποις «Φοίνικας», ὁδὸς Σταδίου 44, Ἀθῆναι